

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ

Дегтярьов Д.О., *kafedra_prava@i.ua*
Міжнародна Академія управління персоналом

Питання удосконалення демократичного цивільного контролю над силами оборони, підвищення ефективності його заходів є надзвичайно важливим для будь-якої демократичної держави, адже бюджетні витрати на сектор безпеки і оборони за умов постійного вдосконалення технологій становлять значну частку коштів державного бюджету. Для України, яка з 2014 року вимушена давати відсіч збройній агресії Російської Федерації, питання контролю над силами оборони має беззаперечне значення, оскільки ефективність такого контролю пов'язана із забезпеченням територіальної цілісності, суверенітету та недоторканості нашої держави. Разом з тим внаслідок недостатності наукових досліджень, присвячених визначенню особливостей правового забезпечення демократичного цивільного контролю над силами оборони, а також прогалин у актах військового законодавства, теоретико-методологічна база вказаного контролю є ще недостатньо досконалою, що обумовлює необхідність приділити увагу визначенню особливостей його форм та методів.

Розуміння сутності форм контролю має свої відмінності у різних авторів. Так, форма контролю визначається як «зовнішнє вираження конкретних дій, що використовується суб'єктами контролю» [1, с. 179], «засіб відстеження (порівняння, зіставлення) певного явища, об'єкта, процесу, що охоплені контрольними діями» [2, с. 90]; «форма виражає внутрішній зв'язок і спосіб організації контролю... дозволяє розкрити його зміст та вказує техніку його здійснення» [3, с.67]. На нашу думку, всі ці визначення характеризують різні аспекти форм контролю. По-перше, це діяльнісний аспект, відповідно до якого форма контролю постає як комплекс дій його суб'єктів. По-друге, це аналітичний аспект, згідно якому форма контролю має своїм невід'ємним елементом збирання, виокремлення відомостей та даних щодо об'єкта контролю, їх порівняння між собою, визначення закономірностей та тенденцій, притаманних функціонуванню об'єкта контролю, моделювання стану об'єкта контролю у майбутньому, залежно від застосованих управлінських рішень. І, по-третє, це організаційний аспект, відповідно до якого форма контролю є способом організаційної активності суб'єктів контролю та зв'язків між ними. Кожен з цих аспектів форми контролю є необхідним для ефективного проведення контрольних заходів: форма контролю уявляє собою сукупність видів діяльності (інакше контроль неможливо здійснювати, він залишиться декларативним), головним вектором контролю є спрямованість на забезпечення прав і свобод людини та громадянина, [4, с.474], найбільш важливим (але не єдиним) з видів контрольної діяльності є аналітична, а для успішності контрольної діяльності необхідно проведення низки організаційних заходів, зокрема, спрямованих на навчання, належне мотивування та організацію роботи з персоналом [5, с.44].

На підставі вказаного вище можна сформулювати визначення форм демократичного цивільного контролю над силами оборони як об'єднаних єдиною метою, здійснюваних відповідно до визначених у актах військового законодавства повноважень суб'єктів контролю комплексу організаційних та аналітичних заходів, спрямованих на досягнення мети контролю.

До форм демократичного цивільного контролю над силами оборони доцільно віднести оприлюднення публічної інформації, діяльність тимчасових слідчих комісій, внутрішній аудит, зовнішній фінансовий контроль (аудит), судовий контроль, проведення наукових та прикладних (наприклад, соціологічних) досліджень, спрямованих та визначення актуального стану об'єктів контролю. Обґрунтованість віднесення до форм демократичного цивільного контролю службових розслідувань, дізнання та досудового розслідування викликає у нас сумніви, оскільки суб'єкти, які здійснюють вказані види правоохоронної діяльності, не охоплюються положеннями абзацу 2 ч.1 ст.1 Закону України «Про національну безпеку України», в якій визначено вичерпний список видів контролю.

Аналіз сутності та особливостей форм демократичного цивільного контролю над силами оборони дає змогу переконатися, що вказані форми невід'ємно пов'язані із змістом цього контролю і детерміновані правовим статусом його суб'єктів. При цьому форми контролю можуть бути класифіковані за змістом, за суб'єктами, за правовими наслідками для об'єктів контролю, а також за термінами проведення.

Література

1. Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Контроль і ревізія: Підручн. Житомир: ЖІТІ, 2000. 512 с.
2. Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролю в сучасних умовах господарювання в Україні / Л. Г. Ловінська, І. Б. Стефанюк. Київ: НДФІ, 2006. 240 с. Цит. за: Бардаш С. Щодо побудови базової класифікаційної моделі господарського контролю. Вісник КНТЕУ. 2009. №2. С.66-71.
3. Гуцаленко Л. В. Внутрішньогосподарський контроль: Навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук Київ: Центр учбової літератури, 2014. 496 с.
4. Ivanova H., Felyk V., Shopina I., Bieliakov K. Regarding the Problem of Defining the Concept of «Administrative and Legal Provision of Citizens' Rights». *Amazonia Investiga*. 2020. №9 (26). P. 473-478. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.26.02.54>.
5. Венедиктов В. С. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України : наук.-практ. посіб. / В. С. Венедиктов, М. І. Іншин, М. М. Клемпарський; за заг. ред. проф. В. С. Венедиктова. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 212 с.